

غبار فراموشی روی اصیل‌ترین ورزش ایرانی

روایتی از چند ساعت حضور در تمرین یک تیم چوگان؛ و آشنایی با این ورزش که قدمتی ۳ هزار ساله در کشورمان دارد

راضیه حسینی | خبرنگار

پرونده

بیشتر ما برای نام بردن از چند ورزش توپی، در وهله اول به فوتبال و سپس والیبال، بسکتبال و هندبال اشاره می‌کنیم ولی قبل از همه این‌ها ما ایرانی‌ها

ورزشی به نام چوگان داشتیم که به مراتب جذاب‌تر از ورزش‌های توپی این روزها بوده و تماشاگران زیادی هم داشته است. باید بپذیریم که این روزها فوتبال حرف اول را در میان ورزش‌های دنیا می‌زند و مسئولان ورزشی کشور ما تمام تلاش خود را می‌کنند تا با صرف مبالغ بسیار بالا از این ورزش حمایت کنند. هنوز ماجرای پول‌هایی که در همین چند وقت اخیر به حساب امثال ویلموتس و استراماچونی و... واریز کرده‌ایم، یادمان نرفته اما در این میان چوگان آن قدر مهجور ماند تا در مقطعی کشور آذربایجان تلاش کرد این ورزش اصیل ایرانی را به نام خود ثبت کند و چوگان را از ما ایرانی‌ها بگیرد! این اتفاق در حالی توسط آذربایجانی‌ها پیگیری می‌شد که قدیمی‌ترین میدان چوگان دنیا در ایران است. البته خوشبختانه حدود یک سال و نیم پیش این ورزش اصیل به زادگاهش برگشت و در فهرست جهانی یونسکو به نام ایران به ثبت رسید. این روزها کودکان ما چقدر از این بازی بومی ایران می‌دانند؟ اصلاً خودمان تا چه اندازه با این بازی جذاب و دیدنی آشنایی داریم؟ بازی که از گذشته‌های بسیار دور در فرهنگ ما ایرانی‌ها وجود داشته و ردپایش را در میان اشعار شاعرانی مانند سعدی، حافظ، ناصر خسرو و مولانا می‌توان یافت. بیایید در پرونده امروز زندگی‌سلام کمی بیشتر با این ورزش جذاب و مفرح آشنا شویم، از قوانین و تاریخچه این بازی اطلاعاتی به دست بیاوریم و به تمرین یکی از تیم‌های باشگاهی چوگان کشور سرزنیم.

سوارکارهایی ماهر روی اسب‌هایی باوقار!

از نزدیک فتم سر تمرین چوگان بازاها، تصور نمی‌کردم که غذای هر اسب، هفته‌ای ۸۰۰ هزار تومان آب بخورد

محوطه شد، ابتدا تمام محوطه را بو کشید تا اسب‌هایی را که قبل از او در این مکان حضور داشتند بشناسد. بعد توجه‌اش به ما جلب شد و حرکات عجیبی برای مان در آورد. چشمانش را درشت کرد و زل زد توی چشمان ما و همزمان لثه و دندان‌هایش را به ما نشان داد. نمی‌دانم دقیقاً منظورش چه بود ولی انگار می‌خواست قدرت خودش را به رخ ما بکشد! بعد از چند دقیقه با صدای مری به تاخت رفت و یال‌های زیبایش را بی‌پروا در باد تکان داد. حساسی تشنه قدرت بود و مهار کردنش سخت. بعد از اواسی‌زی بیبا و کوچک‌ان نوع کاسپین که نزداد بومی گیلان است، وار دشد. آرام و باوقار. یال‌هایش دلبری می‌کرد و نمی‌گذاشت چشم از او برداریم. گوشه‌ای کنار محوطه اسب‌ها نشسته بودم که با «مهدی انتظام» رئیس هیئت چوگان استان گیلان آشنا شدم و تصمیم گرفتم با او که سال‌هاست به صورت تخصصی در این رشته فعالیت می‌کند، گپی بزنم.

برای کسب اطلاعات بیشتر و دقیق‌تر درباره این ورزش، تصمیم گرفتم سری به آکادمی چوگان گیلان بزنیم و از نزدیک شاهد تمرین چوگان بازاها باشیم. منطقه‌ای خوش آب و هوا در حوالی رشت که اسب‌های چوگان در آن مشغول استراحت و گاهی هم تمرین سوارکاری بودند. زمین سوارکاری و تمرین، از اصطبل و محوطه استراحت اسب‌ها جدا بود. چند نفری مشغول تمرین بودند و اسب‌ها هم آرام و باوقار در حرکت. بعد از تمام شدن تمرین، اسب‌ها را به سمت محوطه‌ای بردند تا کمی استراحت کنند و غذایی بخورند. نژادهای مختلف اسب، با جثه‌های متفاوت و البته خلق و خوی کاملاً مختلف در کنار هم قرار داشتند. بلند و کشیده یا کوتاه یا یال‌هایی که در آفتاب می‌درخشید. گاهی دو اسب در کنار هم آرام و بدون حرکت می‌ایستادند و با چشمانی زبیا به ما خیره می‌شدند و گاهی کل محوطه باید برای یک اسب جوان که سلطان صدایش می‌کردند، قرق می‌شد. وقتی سلطان وارد

اول آموزش سوارکاری بعد چوگان‌بازی

پوتین، کلاه، ساک مخصوص و... تقریباً باید ۱۰ میلیون تومان هزینه کنند. «طول چوب چوگان معادل ۱۲۹ سانتی متر و انتهای آن به صورت استوانه‌ای است و معمولاً برای ساخت آن از چوب بامبو یا چوب‌های سبک و مقاومی همچون چوب درخت خرما لو استفاده می‌شود. قطر توپ چوگان نیز حدود ۸/۲۵ سانتی متر است و در حدود ۱۲۷ تا ۱۴۱ گرم وزن دارد، جنس توپ از چوب بید یا بامبوست.

«انتظام» درباره هزینه‌های یک چوگان‌باز هم می‌گوید: «ابتدا یک سوارکار باید چندین جلسه دوره ببیند که این دوره‌ها در آکادمی جلسه‌ای ۵۰ هزار تومان است و بستگی به میزان استعداد فرد دارد. می‌تواند در ۳۰ تا ۴۰ جلسه برای یادگیری چوگان آماده شود و گاهی هم ممکن است بیشتر طول بکشد. بعد از مرحله سوارکاری، وارد مرحله بعدی یعنی آموزش چوگان می‌شوند و برای تجهیز و تهیه تمامی ادوات این بازی مانند چوب چوگان،

چوگان، ورزشی نسبتاً

لاکچری

«انتظام»، یکی از مهم‌ترین دلایل بی‌علاقگی مردم به فعالیت در این رشته را هزینه بالای چوگان می‌داند و می‌گوید: «این ورزش برای آکادمی و همین‌طور ورزشکار بسیار پرهزینه است.» همین ابتدای صحبت، نظرم به رفت و آمد مرا قبان اسب‌ها جلب شد که مشغول غذا دادن به آن‌ها در اصطبل‌های شان بودند، تصور نمی‌کردم این غذاها برای هر اسب، هفته‌ای ۸۰۰ هزار تومان آب بخورد. اسبی که هر دوماه یک بار یال نعل بندی شود و ۲۰۰ هزار تومان هم هزینه این کار است و جدای همه این‌ها نیاز به مراقبت روحی و جسمی بسیار دارد.

مجبوریم از آرژانتین

مری‌چوگان بیاوریم!

انتظام در قسمت پایانی حرف‌هایش از بی‌مهری مسئولان ورزشی کشور به چوگان انتقاد می‌کند و می‌گوید: «این سال‌ها تلاش‌هایی برای احیای این ورزش شده اما اصلاً کافی نبوده است و حالا کشورهایی مانند آرژانتین در زمینه ورزش چوگان بسیار پیشرفت کرده‌اند طوری که ما مجبوریم از آرژانتین مری خوب و با تجربه جذب کنیم و به ایران بیاوریم. همچنین توجه به این ورزش فقط در منطقه تهران و البرز است و سایر شهرها با بودجه‌ای بسیار اندک در تلاش هستند تا این ورزش را سرپا نگه دارند و با توجه به هزینه‌های بالای چوگان، اگر مسئولان یارانه‌های ویژه‌ای برای این ورزش در نظر نگیرند، مردم با تمام علاقه‌ای که دارند نمی‌توانند از پس مخارج آن برآیند و اگر به همین منوال پیش برویم، باز هم چوگان به فراموشی سپرده می‌شود و این میراث ارزشمند باستانی کشور ما در آگاه خود فراموش خواهد شد. جالب این جاست که بسیاری از کشورها توانسته‌اند از این ورزش در آمدزایی کنند و با پرورش اسب‌های چوگانی در سال‌های اخیر ازآوری بسیار بالایی داشته‌اند. آن‌ها با این کار نه تنها ورزش چوگان را گسترش داده بلکه آن را به صنعتی پول‌ساز و مفید تبدیل کرده‌اند.» حرف‌آخر این که، ورزشی که در ایران متولد شده و نمادی از گذشته و فرهنگ ماست حیث است که بایستی توجهی مسئولان به فراموشی سپرده‌شود و در مجامع بین‌المللی بی ۷۷ کشوری که به‌طور رسمی چوگان بازی می‌کنند جزو اولین‌ها باشیم.

آشنایی مختصر

با قوانین چوگان

این پیش‌کسوت چوگان‌باز درباره قوانین بازی چوگان به صورت مختصر توضیح می‌دهد: «زمین بازی چوگان پنج هکتار است. این بازی به چهار چوک (وقت) تقسیم می‌شود که البته در کشور های اروپایی به شش چوک و در بعضی کشورها به هشت چوک هم تقسیم می‌شود. هر چوک چهار دقیقه است و هر بازیکن در بازی باید سه تا چهار اسب داشته باشد تا اسب‌ها بتوانند بین چوک‌ها استراحت کنند. هر اسب می‌تواند دو چوک بازی کند اما به شرطی که میان این چوک‌ها استراحت کند و یکی در میان بازی کند. در هر تیم چهار نفر بازی می‌کنند. نفر اول یک مهاجم است و کار او حمله و نیز کمک به مدافع است. نفر دوم نیز مهاجم است، ولی وظیفه او در دفاع مهم‌تر است. نفر سوم معمولاً بهترین بازیکن تیم است، وظیفه دار در حركات دفاعی را به ضد حمله تبدیل کند. نفر چهارم نیز مدافع است و وظیفه دار توپ را از دروازه دور کند. از آن جایی که چوگان بازی باروند سریع است، امکان دارد بازیکنان یک تیم در قسمت‌های مختلفی از زمین قرار گیرند که مربوط به وظیفه بازیکن دیگر باشد. در این حالت باید وظایف آن بازیکن را انجام دهند تا به جای خود بازگردند. این بازی بسیار جذاب است و نیاز به مهارت بسیاری دارد. ورزشکاران باید بتوانند همزمان هم تعادل خودشان را روی اسب حفظ و هم با چوب چوگان توپ را به سمت دروازه هدایت کنند. توپ هر بازیکنی که داخل دروازه شد، زمین بازی عوض می‌شود. سه داور وظیفه اعمال قوانین و برگزاری صحیح مسابقه را دارند که یکی از آن‌ها سرباز داور است و با اسب در میان زمین حرکت می‌کند. حتی تماشاگران این ورزش هم بسیار جذاب است. دیدن مهارت اسب و سوارکار و فرستادن توپی کوچک داخل دروازه بسیار هیجان‌انگیز است که فقط یک تماشاگر چوگان این ادعای من را فراموش نمی‌کند.»